

УДК 340.12:351.74
DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2025-4-16-27>

Куракін Олександр Миколайович,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри державно-правових дисциплін
Навчально-наукового інституту права та соціального менеджменту
(Донецький державний університет внутрішніх справ, Кропивницький)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0274-6530>

НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОФІЛАКТИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ ПРАВООХОРОНЦЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

У статті здійснено комплексний аналіз нормативного регулювання профілактики професійної деформації правоохоронців в умовах воєнного стану крізь призму європейських стандартів і практик. Обґрунтовано, що професійна деформація є не лише психологічною чи етичною проблемою, а й важливим правовим викликом, який безпосередньо впливає на стан законності, дотримання прав людини та довіру суспільства до правоохоронних органів. Досліджено основні міжнародні та європейські нормативні акти, що регламентують діяльність правоохоронців, виокремлено ключові правові механізми профілактики професійної деформації та окреслено перспективи імплементації європейського досвіду в національну правову систему України в умовах воєнного стану.

Ключові слова: професійна деформація, правоохоронна діяльність, воєнний стан, нормативне регулювання, європейські стандарти, права людини.

Постановка проблеми. Професійна деформація правоохоронців є однією з ключових проблем сучасної правоохоронної діяльності, що безпосередньо впливає на якість реалізації функцій держави у сфері забезпечення правопорядку, захисту прав і свобод людини, а також на рівень довіри суспільства до інститутів влади. Це стійка негативна трансформація особистісних і професійних якостей, що виникає під впливом специфічних умов службової діяльності. В умовах воєнного стану ця проблема набуває особливої гостроти, оскільки правоохоронці здійснюють службову діяльність у ситуації підвищеного ризику, постійного стресу, морального напруження, дефіциту ресурсів та розширення дискреційних повноважень.

На практичному рівні професійна деформація може проявлятися у формалізмі, емоційній байдужості, агресивності, зниженні рівня правової культури, схильності до порушення етичних стандартів і прав людини. У науковому вимірі це зумовлює необхідність комплексного осмислення нормативних механізмів профілактики таких явищ, особливо в екстраординарних правових режимах. Водночас, для України, яка перебуває під впливом збройної агресії та водночас реалізує курс на європейську інтеграцію, надзвичайно актуальним є вивчення та адаптація європейського досвіду нормативного регулювання профілактики професійної деформації правоохоронців, особливо в умовах дії спеціальних правових режимів.

З огляду на це професійна деформація перетворюється на комплексну наукову та практичну проблему, що

безпосередньо пов'язана із забезпеченням законності, дотриманням стандартів прав людини та ефективністю функціонування правоохоронної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика професійної деформації правоохоронців розробляється в працях як вітчизняних, так і зарубіжних учених, однак більшість досліджень зосереджена переважно на психологічних або етичних аспектах цього явища, залишаючи нормативно-правовий вимір недостатньо систематизованим, особливо в умовах воєнного стану.

Так, у працях О. Бандурки професійна деформація розглядається як наслідок тривалого перебування правоохоронця в умовах владно-примусового впливу та стресогенних факторів служби, однак нормативні механізми її профілактики аналізуються фрагментарно [1, с. 173]. В. Медведєв акцентує увагу на деонтологічних засадах діяльності правоохоронців і ролі професійної етики у запобіганні негативним деформаційним процесам, проте не приділяє достатньої уваги спеціальним правовим режимам [2, с. 92]. О. Скакун у контексті теорії держави і права розглядає правоохоронну діяльність як форму реалізації функцій держави, що дозволяє обґрунтувати необхідність нормативного забезпечення стандартів поведінки посадових осіб, однак проблема професійної деформації залишається опосередкованою [3, с. 476].

Серед зарубіжних дослідників варто відзначити Т. Прензлера, який аналізує інституційні та нормативні механізми етичного контролю в діяльності поліції країн ЄС і доводить ефективність превентивних правових інструментів у зниженні професійних ризиків [4].

Д. Віоланті досліджує вплив хронічного стресу на поведінку поліцейських та обґрунтовує необхідність правового закріплення програм психологічної підтримки [5]. М. Боер у своїх роботах звертає увагу на взаємозв'язок між європейськими стандартами поліцейської діяльності та дотриманням прав людини, проте не акцентує увагу на воєнних або надзвичайних правових режимах [6].

Отже, попри наявність значної кількості досліджень, залишається недостатньо розкритою проблема нормативного регулювання профілактики професійної деформації правоохоронців саме в умовах воєнного стану з урахуванням європейського досвіду.

Метою статті є комплексний аналіз нормативного регулювання профілактики професійної деформації правоохоронців під час воєнного стану крізь призму європейських стандартів та практик, а також обґрунтування можливостей їх імплементації в національній правовій системі.

Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання:

- розкрити сутність професійної деформації правоохоронців у контексті воєнного стану;
- проаналізувати основні міжнародні та європейські нормативні акти, що регулюють діяльність правоохоронних органів;
- визначити ключові правові механізми профілактики професійної деформації в державах ЄС;
- окреслити напрями використання європейського досвіду в національному правовому регулюванні.

Виклад основного матеріалу. Професійна деформація правоохоронців – це складне соціально-психологічне явище, що характеризується негативними змінами особистісних якостей у контексті виконання професійних обов'язків. Воно не лише впливає на ефективність службової діяльності, але й може стати чинником порушення прав людини та зниження довіри суспільства до інститутів правопорядку. Під час воєнного стану, коли правоохоронці піддаються посиленому стресу, ризики виникнення професійної деформації зростають, що потребує ефективного нормативного регулювання та запобіжних механізмів.

Подібна девіація формується під впливом тривалого психоемоційного навантаження, ризику, екстремальних ситуацій і високих професійних вимог. Цей процес може проявлятися як синдром емоційного вигорання, підвищена агресивність або байдужість, зниження емпатії, формалізм і авторитаризм у поведінці правоохоронця. У воєнних умовах такі стресори посилюються: правоохоронці стикаються з ризиком загибелі, евакуаціями громадян, дефіцитом ресурсів та нестабільністю службових завдань, що сприяє пришвидшенню деформаційних процесів. Це негативно позначається не лише на професійній поведінці (порушення юридичних норм, зловживання владою), але й на психічному стані працівників, їх здатності до об'єктивного прийняття рішень, що, в свою чергу, може призвести до порушення прав людини та втрати довіри суспільства до правоохоронних органів.

Професійна деструкція правоохоронця є багатовимірним явищем, яке поєднує психологічні, соціальні, етичні та правові складові. В умовах воєнного стану її виникнення зумовлюється як об'єктивними факторами (підвищений рівень загроз життю і здоров'ю, розширення повноважень, обмеження окремих прав і свобод, необхідність швидкого прийняття рішень), так і суб'єктивними (емоційне вигорання, хронічна втома, моральні дилеми, а також тривале перебування в ситуації правової та соціальної напруги).

Відповідно, ефективне нормативне регулювання профілактики подібних проявів має ґрунтуватися на комплексі правових, організаційних та соціальних механізмів, які поєднують вимоги міжнародних стандартів з національними правовими системами.

Зазначимо, що європейський підхід до профілактики професійної деформації ґрунтується на принципі пропорційності та поваги до прав людини, пріоритету прав людини та його верховенства навіть за умов надзвичайних ситуацій. Важливу роль у цьому відіграють Європейський кодекс поліцейської етики (European Code of Police Ethics) [7], стандарти Ради Європи, а також документи ООН, що встановлюють стандарти поведінки правоохоронців, формують етичну та правову платформу для діяльності поліції, де чітко окреслені обов'язки щодо законного виконання службових функцій та поводження з громадянами. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку (Code of Conduct for Law Enforcement Officials) [8] та Основні принципи застосування сили і вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку (Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials) [9], запровадженні Організацією Об'єднаних націй, у тому числі надають універсальні рамки, що можуть бути адаптовані на національному рівні для формування внутрішніх політик і тренінгових програм, зокрема щодо застосування сили, уникнення інцидентів та мінімізації ризиків професійної деформації.

Слід вказати, що у наведених та інших документах наголошується на обов'язку держави забезпечувати не лише ефективність правоохоронної діяльності, але й належні умови служби, психологічну підтримку та правовий захист працівників.

У країнах ЄС акцентується не лише на правових рамках, але й на постійному професійному навчанні та психологічній підготовці правоохоронців. Європейські агентства, такі як CEPOL і EUCPN, пропонують модель комплексної підтримки: планові тренінги, симуляції стресових ситуацій, надання психологічної підтримки та ротація персоналу для запобігання тривалому впливу стресорів.

Це включено до національних політик багатьох країн – від Великої Британії до Німеччини, де законодавство зобов'язує правоохоронні органи забезпечувати не лише професійну компетентність, а й добробут працівників через регулярні оцінювання стану здоров'я, психологічні консультації і програми профілактики вигорання. Багато європейських держав включили вказані міжнародні стандарти до національних законів про поліцію, що зобов'язують органи влади:

- забезпечувати адекватні умови праці та захист прав працівників;
- створювати внутрішні механізми психологічної підтримки, включно зі службами психологічної допомоги;
- проводити регулярні тренінги з етичної, правової та психологічної підготовки;
- впроваджувати системи раннього виявлення стресових реакцій і програм підтримки для службовців.

Такі норми закріплено як у спеціальних законах про поліцію, так і в актах про службовий статус правоохоронців в окремих країнах.

Отже, у державах ЄС нормативне регулювання профілактики професійної деформації реалізується через:

- законодавче закріплення етичних стандартів та кодексів поведінки;
- обов'язкові програми безперервної професійної та психологічної підготовки;

– системи внутрішнього контролю і незалежного нагляду;

– правове регулювання робочого часу, ротації кадрів та відновлення психоемоційного стану.

Для України адаптація європейського досвіду означає необхідність удосконалення національного законодавства з урахуванням специфіки воєнного стану, зокрема шляхом нормативного закріплення програм профілактики професійного вигорання та деформації правоохоронців як елементу забезпечення законності.

Особливої уваги, на нашу думку, заслуговує практика нормативного закріплення психологічної допомоги як елементу соціальних гарантій правоохоронців, що розглядається не як привілей, а як інструмент забезпечення належного рівня законності та правопорядку.

Висновки. Профілактика професійної деформації правоохоронців у воєнний час потребує комплексного нормативного підходу, який поєднає міжнародні стандарти та національні правові механізми. Європейський досвід показує, що ефективне регулювання включає не лише формулювання правових норм, але й практичні інструменти: адаптацію етичних кодексів, психологічну підтримку, підтримку професійного розвитку та соціально-психологічні програми для поліцейських.

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що профілактика професійної деформації правоохоронців у період воєнного стану повинна розглядатися як складова державної політики у сфері забезпечення прав людини та національної безпеки. Європейський досвід демонструє ефективність комплексного нормативного підходу, що поєднає правові, етичні та соціально-психологічні механізми.

Імплементация таких підходів у національну правову систему України сприятиме підвищенню ефективності правоохоронної діяльності, дотриманню прав людини та зміцненню довіри суспільства до правоохоронних органів. Це дозволить не лише мінімізувати ризики професійної деформації, але й підвищити ефективність правоохоронної діяльності, зберегти психічне здоров'я працівників та зміцнити довіру громадськості до правоохоронних органів, що є особливо важливим у період воєнного стану.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаються у поглибленому порівняльно-правовому аналізі національного законодавства України та окремих держав ЄС щодо профілактики професійної деформації правоохоронців у спеціальних правових режимах, а також у розробленні пропозицій щодо нормативного закріплення спеціальних програм профілактики професійної деформації правоохоронців в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Бандурка О. М. Професійна етика та деформація особистості правоохоронця. Харків : Право, 2011. 224 с.
2. Медведєв В. С. Деонтологічні основи правоохоронної діяльності : навч. посіб. Київ : Атіка, 2016. 192 с.
3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2018. 656 с.
4. *Prenzler T., Porter L. Improving Police Behaviour and Police-Community Relations through Innovative Responses to Complaints. Accountability in Policing / Edited by S. Lister, M. Rowe. 2016. 254 p. URL: <https://www.routledge.com/Accountability-of-Policing/Lister-Rowe/p/book/9781138065987>*
5. Allison P., Mnatsakanova A., McCanlies E., Fekedulegn D., Tara A. Hartley, Michael E. Andrew., John M. Violanti. Police stress and depressive symptoms: role of coping and hardiness. *Policing: An International Journal*. 2020. Vol. 43, Iss. 2. P. 247–261. URL: <https://doi.org/10.1108/PIJPSM-04-2019-0055>
6. Monica den Boer M. Juggling the Balance between Preventive Security and Human Rights in Europe. *Security and Human Rights*. 2022. URL: <https://www.shrmonitor.org/assets/uploads/2022/06/Juggling-Balance-Den-Boer.pdf>
7. Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету міністрів до держав-членів щодо Європейського кодексу поліцейської етики (прийнято Комітетом міністрів 19 вересня 2001 року на 765-му засіданні заступників міністрів). URL: <https://rm.coe.int/16805e297e>
8. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку : прийнятий Резолюцією 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17 груд. 1979 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU79004R>
9. Основні принципи застосування сили і вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку : прийняті восьмим Конгресом ООН з попередження злочинності та поведіння з правопорушниками від 07 верес. 1990 р. URL: https://zakononline.ua/documents/show/156415__156415

References

1. Bandurka, O. M. (2011). *Profesiina etyka ta deformatsiia osobystosti pravookhorontsia* [Professional ethics and personality deformation of a law enforcement officer]. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
2. Medvediev, V. S. (2016). *Deontolohichni osnovy pravookhoronnoi diialnosti* [Deontological foundations of law enforcement activity] : navch. posib. Kyiv: Atika [in Ukrainian].
3. Skakun, O. F. (2018). *Teoriia derzhavy i prava* [Theory of State and Law] : pidruchnyk. Kharkiv: Konsum [in Ukrainian].
4. *Prenzler, T., Porter, L. (2016). Improving Police Behaviour and Police-Community Relations through Innovative Responses to Complaints. Accountability in Policing / Edited by S. Lister, M. Rowe. URL: <https://www.routledge.com/Accountability-of-Policing/Lister-Rowe/p/book/9781138065987>*
5. Allison, P., Mnatsakanova, A., McCanlies, E., Fekedulegn, D., Tara A. Hartley, Michael E. Andrew, John M. Violanti. (2020). Police stress and depressive symptoms: role of coping and hardiness. *Policing: An International Journal*, Vol. 43, Iss. 2, P. 247–261. URL: <https://doi.org/10.1108/PIJPSM-04-2019-0055>
6. Monica den Boer, M. (2022). Juggling the Balance between Preventive Security and Human Rights in Europe. *Security and Human Rights*. URL: <https://www.shrmonitor.org/assets/uploads/2022/06/Juggling-Balance-Den-Boer.pdf>
7. Rekomendatsiia Rec (2001) 10 Komitetu ministriv do derzhav-chleniv shchodo Yevropeiskoho kodeksu politseiskoi etyki (priyniato Komitetom ministriv 19 veresnia 2001 roku na 765-mu zasidanni zastupnykiv ministriv) [Recommendation Rec (2001) 10 of the Committee of Ministers to member states on the European Code of Police Ethics (adopted by the Committee of Ministers on 19 September 2001 at the 765th meeting of the Ministers' Deputies)]. URL: <https://rm.coe.int/16805e297e> [in Ukrainian].

8. Kodeks povedinky posadovykh osib z pidtrymannia pravoporiadku : pryiniaty Rezoliutsiieiu 34/169 Heneralnoi Asamblei OON vid 17 hrud. 1979 r. [Code of Conduct for Law Enforcement Officials: adopted by UN General Assembly Resolution 34/169 of 17 December 1979]. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU79004R> [in Ukrainian].

9. Osnovni pryntsyipy zastosuvannia syly i vohnepalnoi zbroi posadovymy osobamy z pidtrymannia pravoporiadku : pryiniaty vosnym Konhresom OON z poperedzhennia zlochynnosti ta povodzhennia z pravoporushnykamy vid 07 veres. 1990 r. [Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials: adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders on 7 September 1990]. URL: https://zakononline.ua/documents/show/156415__156415 [in Ukrainian].

Kurakin Oleksandr,

Doctor of Law, Professor,

Professor at the Department of State and Legal Disciplines

(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0274-6530>

**NORMATIVE REGULATION OF THE PREVENTION OF PROFESSIONAL DEFORMATION
OF LAW ENFORCEMENT OFFICERS DURING MARTIAL ARTS:
EUROPEAN EXPERIENCE**

The article examines the normative regulation of preventing professional deformation of law enforcement officers under martial law, with particular attention to European experience and standards. The relevance of the topic is обусловлена by the fact that during armed aggression and the functioning of a special legal regime, law enforcement officers operate under conditions of increased danger, constant psycho-emotional stress, expanded discretionary powers, and heightened responsibility for decision-making. These circumstances significantly increase the risk of professional deformation, which negatively affects the effectiveness of law enforcement activity, the observance of human rights, and public trust in state institutions.

The article substantiates that professional deformation of a law enforcement officer should not be viewed solely as a psychological or ethical phenomenon. It has a pronounced legal dimension, as it is directly connected with the exercise of public authority, the use of coercive measures, temporary restrictions of rights and freedoms, and the performance of state functions in the sphere of maintaining law and order. Special attention is paid to martial law as a factor that intensifies deformation processes due to prolonged exposure to stress, rapid decision-making in crisis situations, and moral as well as legal uncertainty.

The author analyzes scientific approaches developed by Ukrainian and foreign scholars and identifies unresolved issues, particularly the insufficient elaboration of normative and legal mechanisms for preventing professional deformation under special legal regimes. Emphasis is placed on the need for a comprehensive legal approach combining ethical standards, legal guarantees, institutional oversight, and socio-psychological support.

European experience is examined through the analysis of the European Code of Police Ethics, the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, and other international instruments. It is shown that in EU Member States, prevention of professional deformation is considered an essential element of ensuring the rule of law and human rights, implemented through ethical codes, continuous professional training, and legally regulated systems of psychological support.

The article concludes that adaptation of European standards to the legal system of Ukraine should take into account the specific conditions of martial law. Prevention of professional deformation should be normatively закрплена as a component of state policy in the fields of national security, law and order, and human rights protection.

Key words: professional deformation, law enforcement activity, martial law, normative regulation, European standards.

Надіслано до редколегії 26.11.2025

Рекомендовано до публікації 19.12.2025

Опубліковано 29.12.2025